

Major-Zala Lajos

Tűnődések

(Részletek)

A XXI. század legfőbb kérdése nem a haladás, a gazdasági növekedés, az álljólét halmozása, hanem az ember megmaradásának joggal felvetett, égetően sürgős, egzisztenciális problémája. Nemcsak a hídverés a gazdagok és szegények egyre mélyülő és szélesedő szakadéka fölött, hanem visszatalálás a gyökerekhez. A XXI. század elveszik az ember számára, az emberrel együtt, ha nem tér vissza a gyökerekhez. Minél jobban távolodunk a Földtől, annál jobban meg kell erősítenünk hovatartozásunkat, hogy legyen honnan táplálkoznunk a lebegő szédülés sorstalanságában. Globalizáció ide, globalizáció oda, a kérdés tehát az: gyökértelenül elveszni vagy gyökerekkel továbbélni?

*

Sokkal könnyebb, mondhatnám természetesebb magyarnak lenni Svájcban, mint Magyarországon. Itt ez magától értetődő, ami egyben megnyugtató is. Biztonságot és hitelességet ad személyemnek. Tudom, hogy honnan jövök, senki nem akad fenn ezen. Hunniában ezt magyarkodásnak csúfolják. Úgy látszik, már csak bizonyos rezervátumokban, a határon túl élnek még hiteles egyedek a kipusztulásra ítélt magyarok közül. Az anyaországban már nem érzem magyarságom természetes súlyát és örömét. Megváltoztathatatlan értelmét. Mintha (m)agyarkodó bélpoklos lennék a b-élpoklosok között. Piros-fehér-zöld m-agyarú pedigrével, ami fölöttébb gyanús. Ez a nép fogalomzavarok lelki káoszában és kisebbségi komplexusban él. Pedig tanulhatna a határon túli "kisebbségben" élő őslakosoktól, akik büszkén viselik megpróbáltatásokban is magyarságuk bélyegét. Ami végül is megemeli a személyiségüket, életüket megnemesíti bajaikban is.

*

Hogy boldogtalan vagyok, soha nem mondtam. Hogy gyakran elégedetlen magammal és a világgal: azt igen. De ez még nem boldogtalanság, mint ahogy fiam a minap megjegyezte és a szememre hányta. Mind jobban hiszem, hogy a költők és a szellem emberei eltévedtek a textusokban, kóvályognak szövegeik kicsiszolt érdektelenségében. És hogy soha nem volt annyira a költők dolga a lázadás, mint ma. Ordítaniuk, kiabálniuk kéne, még akkor is, ha elmeógyógyintézetbe zárják őket. Mert a bolondok háza az egyetlen valós, igazi hely, ahonnet tisztán ki lehet tekintem az Ember gaszágaira.

*

Lassan úgy érzem, hogy magyarországi beszélő partnereim és köztem tolmácsra lesz szükség. Egyazon nyelven más nyelvet beszélünk. Így hogyan értsük meg egymást a legelemibb dolgokban is? A török hódoltság 150 évig tartott, de messzire nem fertőzte meg annyira az emberi gondolkodást, mint az "embermegváltók" negyven éve.

*

Nincs veszélyesebb, mint ha valaki tudatlanul, rosszul akarja a jót. Felmérhetetlen kárt tudnak okozni ezek a "jótevők". Ha csak maguknak tennék, de a megcélzott alany mindig a magának okos, tudatlan embertársuk.

*

A spórolás elemi emberi feladat, fontos cselekedet. Aki az életen spórol, sietteti a halálát. Aki az emlékeken spórol, elveszti jelenét. Aki pedig gyereken spórol, a jövőjét teszi kétségessé.

*

A sötétből jössz a fénybe, a fényből távozol a sötétségbe, gondolod. Tévedsz, az atomok nem ismerik sem a fényt, sem a sötétséget.

*

Amikor az ember elveszti egy kedves családtagját, rokonát, ismerősét, súlyos csapás éri. De semmi sem hasonlítható ahhoz, ha elveszti önmagát: önbecsülését, önszeretetét.

*

"Egyetlen dolgot tudunk a jövőről, nem lesz olyan, mint a jelen." (Luis Borges)
Nagy bölcsesség, de mégis talán fontosabb, hogy a jelenhez hasonlítva, élhetőbb lesz-e a jövő? Mit ér nekünk ragyogó jövőben az élet élnetlensége?

*

Az életnek az élet a célja? Azt hiszem, igen. De milyen élet? S egyáltalán, mi az élet? Önmegvalósítás? De hogyan? Mi által? Miféle közegben? Az élet jog vagy ajándék? De akkor kötelesség is. Még ebben az egoista világban is. Igenis jogunk van a szeretetre, de kötelességünk sem kisebb a szeretettel szemben. S ez a kötelesség semmiféle mércével nem méríckélhető.

*

A szegyenérzet hiánya elveszi az embertől emberségét. Kifosztja személyiségét. Ez a század azért lett a gyalázat százada, mert a szegyenelenség vette át a hatalmat a legalapvetőbb erkölcsi parancsok fölött. A szegyenelenség a bűnök bűne.

*

A rendszerváltozáskor - ha volt ilyen - azt gondoltam, hogy ez a nép megérett az érdemes fölemelkedésre. Minden külső segítség nélkül átvilágítja önmagát. Magába szállva, nemcsak eltemeti halottait, hanem bensőjében meg is gyászolja az ártatlan áldozatokat, s pokolba küldi azokat, akik mindezt a szörnyűséget az ő nevében, érte elkövették. Az ellenkezője történt, azokat emelte újfent a hatalomba, akik közvetve vagy közvetlenül felelősek a megtörténtekért. Gyászról tehát szó sincs. Belső gyász nélkül pedig nincs megtisztulás, nincs katarzis. Rossz hangulatú, mosolytalan népekre a világnak nincs szüksége.

*

Minden évben nehezebb a hazautazásom. Tologatom a dátumokat, félek a szembenézéstől. A szomszédokkal, a barátokkal, az író társakkal, amikor bizonyítványukat magyarázzák: hogy itt természetesen mindenki besarasodott. Hallgatom, hallgatom, ugyanazok a szavak, más jelentéssel. Egyazon nyelven más nyelvet beszélünk. Egyetlen remény: talán majd lefordítják szavaimat, ha én már nem leszek. Magyart magyarra.

*

Az élet nem csak számítástechnika. Az iskola sem, hanem előkészítés az életre, mondhatnánk az élet főpróbája. Öröm, csalódás, elesés, felkelés, küzdelem, személyiségépítés, identitásalapozás. Rossz iskola az, amelyik csak tudásközpontú. Az iskola elsősorban nevelés, az emberi értékek elsajátítása, és csak azután jön a tanítás. Főlkészít a közösség és az egyén párbeszédére, az egymás tolerálására, a kölcsönösen kiegészítő aktivitásra. Hogy a közösségben élés ne gátolja az egyén kifejlődését, ellenkezőleg: előmozdítsa és gazdagítsa, kultúraépítővé és kultúrahordozóvá tegye egyben. A képernyő bámulása nem ösztönöz agymozgatásra, a tudásszomj sem növeli az önazonosság kiépítését. Káoszban világunkban szemtől szemben a tanárral, a fürkésző bizalom adja meg a feleletet egy kamasz személyiségének próbákat kiálló kifejlődésére. Szégyellem leírni: a példaadás. A felnőttek példája a példátalan jelenben. "Gyomtalánítottuk" a történelmet, kiirtottuk a példaképeket. Vagy kacat-eszményképekkel töltöttük meg, tiszavirág sztárokkal. Féligazságokkal, álboldogsággal, és bornírt szövegekkel. Pedig nemcsak textusok kellenek, hanem élő és éltető szövegek, hogy megtanuljunk: a kultúra olyan, mint az oxigén, nem csak belélegezzük, hanem benne is vagyunk: benne és belőle létezőnk. Nem csak szemünkkel szívjuk magunkba, hanem agyunkkal is, a szív ritmusában, a gének múltat hordozó, jelent teremtő és jövőbe mutató lélegzetvételével. Tanítani sem könnyű, de a tanítás, nevelés nélkül fabatkát sem ér. Nincs rá idő és pénz? Milyen társadalom az, amelyik a jövőjén spórol?

*

Önkéntelen öncenzúra? Nemcsak az agyakban, hanem a lelkekben, a szívekben, a zsigerekben? Az utcán földre hajló, az aszfalton jövőt kereső, meggörcbült háttakban? A morcos arcokban, az ormóttanul nehéz lépésekben? Negyvenöt év beépített gonosz céltudatosságával, külső nyomásra a félelem, a megszokottság, a trehánytság, a közömbösség váltja ki bennünk a szabadság alattomos ellenségét, személyiségünk csonkítását, önazonosságunk ellehetetlenülését, hovatarozásunk, nemzeti identitásunk szétverését: az öncenzúrát? Negyvenöt év beépített fékrendszere működik az agyakban, automatikusan bekattanva *akkor és úgy*, ahogy megszoktuk, ahogyan *ők* akarták. Önkéntelenül irány- és sebességváltón. Oda-váltón reflexszerűen, mellébeszélésekre és hazugságokra beidegződve.

*

Európa tényleg multinacionális: népességének minden hetedik polgára kisebbségben él. 103 millió európai ősi földjén, vagyis szülőföldjén kénytelen magát alávetni a többség politikai akaratának, kitéve e többség jóindulatának vagy nagyon sokszor, rosszindulatának. Így harminc kisebbségi nyelv saját kultúrájának hordozója, de annak elvesztője is lehet. Várjuk, nagyon várom, legalábbis én, azt a pillanatot, amikor Európa szótárából e két szó végleg eltűnik: többségi és kisebbségi, s mindenkinek joga lesz a különbözősége, ha ennek a kötelességét és felelősségét is vállalja.

*

Vertem a mellemet gondolatban, hogy milyen szerencsés ember vagyok is én: 70 éves koromig soha nem voltam beteg. Aztán a Sors, vagy inkább vőm, akinek egy túlterhelt praxisa van Fribourg mellett, rám ijesztett. Feleségem kezét operálták, és a karácsonyi ünnepek után elvittem hozzá kötéscserére, de látva fáradt, sápadt arcomat, az EKG mellé fektetett. Rögvest éreztem, hogy valami nincs rendben, mert egy ideig csak szótlanul álldogált mellettem, de mindjárt rá is szóltam: na, bökd ki, csak nem haltam meg? Mindjárt be is fuvaroztatott - én voltam a fuvarozó sofőr - a kanton-kórházba kivizsgálásra. Persze a sürgősségi osztályra. Soha nem felejttem el azt a délutánt. Itt kezdődött kétnapi megpróbáltatásom. Cipeltek ide, húzkodtak oda, végül is a hatodik emeleten, abban a szobában kötöttem ki, ahol kedves festő barátom, Bruno Baeriswyl, a fribourgi Művészasztal alapító tagja, néhány éve, férfi kora teljében, meghalt. Magyarországon is járt, sőt ott kiállítás szerveztem neki Keszthelyen, aranyos barátom, Cséby Géza jóvoltából. Hévízen festette a képeit, nálunk is töltött egy hónapot.

Két nap múlva szabadultam az orvosok kezei közül, akkor is csak azért, mert a lányomnak - ő is orvos - bejelentettem, hogy megszököm, ha innen nem engednek el. Lányom ezt elpletykálta a kórház igazgatójának, akivel ugyancsak jó barátságban vagyok, másnap reggel már ő vizsgált meg személyesen és útnak is bocsátott, ezúttal a vőm szállított haza kocsiával. Amin Tóni, a kardiológusom, aki aztán a 70 éves születésnapomon muzsikált hajnalig, nagyokat nevetett.

Persze fiam is nagyon megijedt, a genfi Egyetemi Klinika nőgyógyász főorvosa - mennyi orvos a családban, te jó ég! - annyira begyulladt, hogy akadozó hangon alig tudott motyogni a telefonban, hogy nekem kellett még őt vigasztalni. Persze, az apjukat eddig soha nem látták betegen. Lányom találta fel a legjobban magát ebben a tragikomikus helyzetben. Mivel ismerte a legtöbb ápolónőt, hisz hónapokat töltött asszisztens orvos korában a sürgősségi osztályon, mindjárt meg is kérdezte az egyik csinos nővért: Mondja, mi van az apámmal? Nem is engedte, hogy válaszoljon, lányom rögtön rákérdezett: Udvarolt maguknak? De még mennyire - felelte az ápolónő -, teljes bevetéssel. Akkor nincs baj - nyugodott meg a leányom.

*

Azt sem tudjuk már, hogy mi is a felelősség, csak mutogatunk egymásra. Némán vagy sötéten borongó szemmel, vagy sértődötten félrepislogva. Evekkel ezelőtt valaki azt mondta nekem megrovón, hogy nagyon haragszik rám, mert kitaláltam a megalázó szót: magyaur. Éppen te - mondta ő -, akinek már nem sok köze van ehhez a hazához. Kicsit megdöbbsentem de aztán megkérdeztem tőle: tudod-e te, hogy miért vett "idegen" feleségem, aki ötödik nyelvként megtanult magyarul is, amit gyermekeim is beszélnek, öt cserép virágot? S miért spórolt velem egész életében azért, hogy Molnár mesternél, Münchenben, megjelentethessem könyveimet? Magyarul, az Auróra kiadónál, saját költségemen. Egy házat vehettem volna belőle. S tudod, hogy most hova készülünk? *Hazamegyünk, hazalátogatunk, szülőfalumba, Tormaföldre, a kislakosi temetőbe.* Mert ebben a hazában nekem csak sírjaim vannak, ahova *hazamehetek.* Sokkal több cserép virág kellett volna, ha a frontokon, a világháborús öldöklésben elesett nagybátyáim ismeretlen sírjaihoz is hazalátogathatnánk. A szűkebb családból egyetlen rokonom maradt, akihez még érdemes hazamennünk, és ez az anyanyelvem. Ez a csodálatos nyelv, amelyik még soha nem próbált kiebrudalni rokoni kötelékéből, sőt szeretettel keblére ölelt, és soha nem mondta, hogy te egy turista költő vagy. Nagyon jól kijövünk egymással. Formáljuk, ösztökéljük egymást. Egy-egy új vagy szokatlan nyelvi fordulaton mosolyogva össze is kacsintunk. S azt szeretnénk, hogy a jövő évezredben a múltat becsülő, ősoket tisztelő temetők körül gyermekeink ne *magyaurul*, hanem magyarul beszéljenek, helyes hangsúlyozással.

*

Tudom, nehéz a kisebbségi sors. Nagy a csábítás a többséghez csapódni. De mielőtt ezt teszi valaki, gondolja meg, mit kap ezért cserébe. Egy napjainkban alakuló kultúráért feladni egy ezeréves gazdag kultúrát, nem a legjobb csere.

*

Hogyan is mondjuk: elmegyek haza? Mikor jössz haza? Hazamész-e valaha? A haza ad és vesz. Ad biztonságot - sajnos nem mindig -, de ezért éberséget és áldozatot követel. Áldozatot, ha kell, életedet is. Aki a szabadságért nem tudja feláldozni bármikor életét, az soha nem fogja megtudni, mi is a szabadság. Aki a hazáért nem tudja életét adni, az örökké hazátlan lesz Európában és az egész világban. A hazán át vezet - nekünk a magyar hazán - az út Európába, s Európán keresztül a nagyvilágba. Aki azt hiszi, hogy ellenkezőleg is lehetséges, eltéved önmagában, és másokat is tévelygésbe űz, zűrzavaros lelkével mások szívében is káoszt kelt. Hogy ne mosolytalan, morcos tekintettel, megtört derékkal nézzen a világba, fogadja el azt a jövőt, amely az övé, és amelyet őriznie kell, mint a szeme világát. Hogy soha többé ne engedjük elsompolyogni markunkból a jövőt, a mi jövőnket, más, sunyi markokba, mert ezt valakik *úgy* akarják. Jövőnk így lesz közös, minden ember jövője. Mert ezt követeli tőlünk elfuserált életünk, megrongált Földünk, szennyben úszó környezetünk, kilyuggatott egünk, rongyos horizontunk.

*

Szégyelljem magamat, hogy ember vagyok? A huszadik század emberének tetteit mérlegelve lenne is miért. De fajunk nemcsak szörnyűségeket, gyalázatot, öldöklést hozott a világra, hanem történelme folyamán kitalálta a legnagyobbat: a szeretetet. Az ártatlanságot, a jóságot is a gonosszsgal szemben. Az erkölcsi parancsokat, a szabadság már-már elviselhetetlen fegyelmét és terhének felszabadító örömét is. Büszke legyek vagy szégyelljem magamat ember mivoltomért? Ember vagyok és kész. Nincs benne sem büszkélkedni, sem pedig szégyellnivaló. Sorsomon keresztül magyar vagyok. Ember. Magyar ember. Büszke legyek rá vagy kisebbségi érzéseim támadjanak még a szó hallatán is: magyar? Mi magyarok legalább annyit adtunk a világnak, mint amennyit kaptunk tőle. Talán arra vagyok a legbüszkébb, hogy már ezer év óta segítjük építeni az európai kultúrát Európa közepén, a világ emberiségének gazdagodására.

*

Érdekes, amíg vasfüggöny választotta el tőlem az országot, népét közelebb éreztem magamhoz. Az elnyomás, a megszállás, egy nemzet megalázása, méltóságának lealacsonyítása valahogy közös (bal)sorsba kovácsolt össze bennünket. Minél foghatóbb, egy telefonnal elérhető már a hazalátogatás lehetősége, annál távolabb tűnik számomra az Ország. Minél jobban csalódom társadalmában és népében, annál közelebb érzem magamhoz a nyelvet, az anyanyelvet, *az én nyelvemet* a magyart. Ez az egyetlen vigaszom: ez a hazám. A hazátlanok hazája: az otthonom. Úgy mosolyog vissza rád, ahogy te is bánysz vele. Szöveget be lehet csapni - vele másokat félrevezetni, önmagát hamis fényben kiragyogtatni -, de a nyelvet soha.

*

Megint nem jelent meg a Könyvhétre beígért könyvem. A válogatott és új verseim kötete. Hiába igyekezett a szerkesztő, a Nemzeti Alap kollégiuma elutasította támogatását. Az otthoniaknak is kevés a pénze könyvkiadásra, hallottam ki a különböző telefonbeszélgetésekből. De nem én kértem, hogy támogassák, hanem a kiadóm. Nem engem, hanem az életemből kicsikart negyven évnyi gyötrelmet kárpótolták volna, amit a családomnak okoztam. Anyagiakban, lelkiekben. Nem rovak fel senkinek semmit, de elszomorít az a telhetetlen irigység, ami nem a legjobb előjele a hon felvirágzásának, a szellemi tőke hasznosításának. S ez a szellemi tőke elfekszik kihasználatlanul. Pedig a legolcsóbb befektetés lenne a legnagyobb haszonkulccsal, de visszautasítják gőgből vagy irigységből az anyaországiak. Anyaországi? Micsoda félrevezetés. A nyelvnek csak egy hazája van, amely mindenki otthona, ha otthon érzi benne magát.

*

Politikába nem keveredett, hallom egy szelíd irodalmi guru méltatásában. Hát persze hogy nem, gondolom, hisz kurva volt és előre lefeküdt.

A munka élvezet, hallom egy munkakerülő mellveregetőtől. Hát nekem gyötrelmem. Ami a nem-muszájból ered, abból soha nem lesz értékadó, maradandó művészet. Jelenlétben rálátás a világra. Fájó tapintása az örök küszködés állapotának, az ember csorbuló létének.

*

Ha Hévízen vagyok, visszavágyok Fribourgba. Ha pensier-i villámból az Eiger, Mönch és Jungfrau csúcsain mélézik tekintetem, az egregyi templomra, a hozzá vezető pincék és szőlőhegyek sétáira vágyom. Nem tudom, hol vagyok itthon, bár otthonom kettő is van.